

Småvatten i odlingslandskapet

-rester av forna tiders våtmarker

av Peter Nolbrant september 2000

Märgelgrav på Lilla Böslid.

Foto: Peter Nolbrant

Vattenytor i alla dess former, som våtmarker, märgelgravar, dammar, bäckar och åar, ger liv åt jordbrukslandskapet. Grunda våtmarker i odlingslandskapet hör till de art- och individrikaste vattenmiljöerna som finns. Dessa grunda områden är samtidigt en av de biologiskt mest högproduktiva miljöerna över huvud taget. I vattnet lever hundratals djurarter och kläckningen av den stora mängden sländor och andra insekter ger föda åt många djur som svalor, änder, doppingar, groddjur och fladdermöss. Till vattnet söker sig både fåglar och däggdjur som rådjur och älg för att dricka. Kort sagt - ett småvatten eller en våtmark berikar landskapet.

Småvattnen i Hallands odlingslandskap utgörs framför allt av märgelgravar. Dessa är inte alltid så lämpliga miljöer för våtmarksarterna som de skulle kunna vara. Men med enkla medel kan man göra stora förbättringar. Det är om livet i dessa småvatten - och vad man kan göra för att förbättra dem - som denna skrift handlar om. På Hushållningssällskapets försöksgrd Lilla Böslid har vi mellan 1996 och 2000 gjort en biologisk inventering av några småvatten och utfört biotopförbättrande åtgärder.

Markernas mångfald

I naturen kan vi uppleva en oerhörd mångfald och variation av livsformer, om vi ägnar en stund för att se efter. Vi ser arter i alla former, färger och storlekar, hör fågelsång och känner lukter av blommor. Denna mångfald hänger samman med att landskapet runt oss är varierande. Halland består av skogar, mossar, kärr, åkrar, betesmarker, strandängar mm. Men tittar vi närmare efter består exempelvis odlingslandskapet i sin tur av en mängd småmiljöer; ett småvatten, ett kärr, en stenmur, ett dött träd, en stor ek, en åkerholme eller ett odlingsröse. Dessa småmiljöer är livsutrymmen och en livsnödvändighet för en mängd olika djur och växter.

I odlingslandskapet finns mycket höga naturvärden. Många av dessa har frambringats och bevarats av jordbrukarna. De blomrika ängarna har slagits med lie, de fågelrika strandängarna har betats av mular, de sista verkliga urskogs-

träden står i odlingslandskapet i form av hamlade träd, solitärekar och gamla alléer och slutligen har alla tusentals märkegravar grävts för handkraft.

Under den senaste hundraårsperioden har jordbrukslandskapet genomgått stora förändringar. Jordbruksproduktionen har höjts kraftigt, men samtidigt har många av de olika miljöerna försvunnit. Landskapet har blivit enformigare och på grund av detta har många djur och växter minskat i antal, blivit sällsynta och försvunnit. Även vanliga fåglar som exempelvis ladusvalan har minskat, troligen på grund av att det finns färre insekter att äta.

Den stora positiva utmaningen för dagens och framtidens jordbruk är att både skapa goda skördar och ett landskap med hög biologisk mångfald. Ett artrikt jordbrukslandskap är det synliga beviset på ett miljöanpassat och hänsynsfullt jordbruk.

Märgelgraven berättar en historia

1700-talets landskap

För ungefär 5000 år sedan, under den yngre stenåldern, började de första bönderna skapa öppna gräsytor. Brukningsmetoderna och jordbruksmarkernas utseende har därefter från vikingatiden och fram till slutet av 1700-talet sett ungefär lika ut: Gårdarna var samlade i en by. Byn var omgärdad av stängsel där den så kallade inägan av slätterängar och åkrar var skyddade från de betande kreaturen som gick fritt på utmarken. Åar meandrade fram, korvsjöar bildades invid åarna och våtmarker bredde ut sig som användes till slättermarker.

Befolkningsökningen

I slutet av 1700-talet och på 1800-talet hände något. Befolkningen hade tidigare ökat långsamt, men det som skedde under denna period var en formlig befolkningsexplosion. Orsakerna till denna har av Tegnér tillskrivits ”freden, vaccinet och potäterna”. Befolkningsökningen innebar att marker på randen till det möjliga bru-

kades. Skogen höggs ner och de allt fler betande djuren gjorde att stora delar av Halland täcktes av trädlösa ljunghedar. Åkrar och betesmarker var magra p.g.a. bristfällig gödning. Man levde på små marginaler, och vädret behövde inte vara alltför ogynnsamt för att nödår skulle uppstå.

Märglingsepoken

Under 1800-talet, främst den senare delen, skedde emellertid stora förändringar inom jordbruket. Det viktigaste var kanske omskiftningen av jorden, så att varje jordbrukare fick sin jord samlad istället för utspridd i en mängd smålappar. Nymodigheter som nu vann insteg var bl a täckdikning samt nya bättre grödor och redskap. Ny åkermark skapades genom sjösänkningar, årätningar och utdikningar av våtmarkerna, som nu blev allt färre. Till en liten del kompensades detta genom de nya vattenspeglar som uppstod när alla de tusentals märgelgravarna grävdes i Halland.

Märgellera har jordförbättrande effekt främst genom sitt kalkinnehåll. Vid märglingen höjdes pH och näring frigjordes från marken. På de sandiga halländska jordarna gav märgeln tillsammans med nya brukningsmetoder stort resultat. Från slutet av 1700-talet till 1880 ökade skörden av säd och bönor med upp till 20 gånger. Beror på kalkhalten i märgeln skulle mellan 20 och 480 ton märgel köras ut per hektar. Man kan lätt förstå att märglingen var ett fruktansvärt slitsamt arbete, för både människor och dragdjur. Det var dessutom ett farligt jobb och det finns berättelser om arbetare som hamnat under nedrasande lermassor i märgelgravarna. Märglingen nådde sin kulmen under 1870- och 1880-talet och avtog därefter snabbt. Orsaken till detta var att bönderna började få tillgång till bränd kalk och konstgödsel. Införandet av vallodling med klöverväxter gav också bördigare och näringsrikare åkrar.

De senaste årtiondens utveckling mot ett rationellt jordbruk med allt större maskiner har krävt stora enhet-

liga odlingsytor. Märgelgravar har därför fyllts igen och diken lagts i kulvertar. Vattenspeglarna i landskapet minskade nu ytterligare.

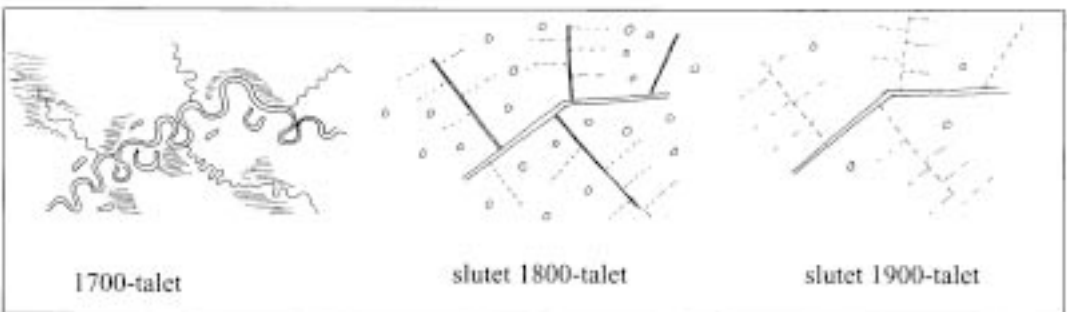

Våtmarkerna återupptäcks

Under 1980-talet drabbades Laholmsbukten av botten-död och fiskflykt. Havet hade tillförts så mycket näring från land att det drabbats av övergödning. En stor del av denna näring kommer från våra åkrar. Näringsämnen tas upp och renas i våtmarker, småvatten och meandrande vattendrag. Under 1800- och 1900-talet har nästan alla våtmarker dikats ut, vattendragen rätats till diken och bäckar lagts i rör, vilket gör att näringsämnena orenat förs vidare och en stor del av dem hamnar i sjöar och hav där de orsakar skada.

Under 1990-talet har man även uppmärksammat att många arter i både skogar och odlingslandskap är hotade. Ett allt enhetligare landskap ger dåliga förutsättningar för många arter att fortleva.

Vi har insett att våtmarker och småvatten har många viktiga funktioner som vattenrenare,

Schematisk bild över minskningen av ytvattnet i odlingslandskapet.

flödesutjämnare, för grundvattennivå och för biologisk mångfald.

Man kan nu få bidrag för anläggning av nya våtmarker och för skötsel av befintliga småvatten. Detta har gjort att fler våtmarker åter

ses blänka i landskapet. För att resultatet ska bli bästa möjliga krävs att syftet med våtmarken är klar, att anläggningen eller restaurering görs på rätt sätt och att man sköter våtmarken riktigt.

Större vattensalamander.

Foto: Peter Nolbrant

Upptäck myllret under ytan!

Kika ner i vattnet vid strandkanten och du kan se en mängd olika småkryp simma omkring; buk-simmare, ryggsimmare, klodyvlar och dykare. Om du tar ett håvdrag kan du få upp tusentals djur. I ett enda småvatten kan det finnas över etthundra olika arter av småkryp eller så kallade ryggradslösa djur. Nere i vattnet går trollsländelarver och flicksländelarver på jakt med sina käkar som de kan vika ut och kasta mot sitt byte. Märkliga djur som den stavliknande vattenscorpionen gömmer sig bland vattenväxterna. Nattnsländelarverna bygger hus i form av rör som de släpar med sig på bakkroppen. Vattenspindeln bygger sin dykarklocka som den fyller med luft där den kan sitta och vänta på byten. Vattengråsuggor kryper runt bland multnande växt-delar som de tuggar i sig. Vissa djur kan finnas i

enorma mängder som dagsländelarverna och klotmusslorna. De senare vårdar sina yngel innanför skalet i sina gälar. Fritt i den fria vattenmassan seglar de glasklara tofsmygglarverna och diverse djurplankton och nere i botten finns blodröda fjädermygglarver som klarar låga syrehalter.

Det simmar en drake i dammen!

Och där simmar ett ödlelikt djur, svart med stor ryggkam och eldfärgad buk. Det är en hane i lekdräkt av den större vattensalamandern, som inte alls är en ödla utan ett groddjur. Som sin lika färgstarka släkting, den mindre vattensalamandern lägger den sina ägg i småvatten. Där utvecklas sedan larverna för att under hösten kravla upp på land och övervintra under

någon gammal stubbe. Totalt leker sex groddjursarter i småvatten i Halland. Förutom större och mindre vattensalamander är dessa vanlig groda, åkergroda, vanlig padda och stinkpadda. Samtliga groddjur har minskat kraftigt och är numera fridlysta. Den större vattensalamandern och

stinkpaddan är upptagna på rödlistan för hotade arter i Sverige.

Ett skafferi

Alla dessa småkryp och insekter som lever i vattnet är föda åt en rad fåglar och andra djur. Smådopping, knipa och rörhöna dyker efter småkrypen. Den stora mängden insekter som kläcks är nödvändig föda för andungar som snappar insekterna vid ytan. Sländor av olika slag är föda åt svalor och andra småfåglar. Har man tur kan man se lärkfalken jaga trollsländor över våtmarken. Alla våra fladdermusarter är beroende av vårkläckningen av tofsmyggor när de uthungrade vaknar efter sin vintersömn. Groddjuret lever på insekter, som i sin tur är föda åt snok, stork och trana.

Avgörande för födotillgången för våtmarksfåglarna är mängden av fisk. I mägergravarna har ofta fiskar som ruda och mört släppts i. Dessa äter groddjurslarver och småkryp och konkurrerar därför ut sjöfåglar som smådopping, rörhöns och änder. Även kräftor kan vara ett problem, eftersom de äter groddrommen. Det krävs därför tillstånd för isläpp av fisk och kräftor eftersom dessa utgör ett allvarligt hot mot våra sällsynta groddjursarter. Spiggarna finns ofta i små dammar men är inte konkurrenter till fåglar eller hot mot groddjur eftersom de är så små.

Gräsänder utnyttjar skafferiet i småvattenen.

Foto: John Strand

Landskapet i grodperspektiv

Vanlig groda.

Foto: Gert Olsson

En groda behöver många olika miljöer

En groda eller salamander behöver flera olika miljöer för att överleva. De behöver en solbelyst och fiskfattig damm eller våtmark, som inte torkar ut för tidigt. Här kan de leka och ynglen få växa upp. När de har kommit upp på land behövs solbelysta örtrika gräsmarker som exempelvis betesmarker och slåtterängar, där de kan jaga insekter och andra småkryp. Men de behöver också kärr och fuktiga lövskogsdungar vid varma och torra perioder dit de kan ta sig för att inte torka ut.

Vid övervintringen använder de ofta skrymslen under stenrösen, stenmurar, grenhögar och kullfallna trädstammar. De olika miljöerna bör finnas inom det området där groddjuren rör sig. De behöver också spridningsvägar i åkerlandskapet, som exempelvis öppna diken, bäckar och åkerrenar, för att lättare kunna röra sig mellan miljöerna. Med sin tunna fuktiga hud (som till och med används för att andas i vattnet) är groddjuren dessutom mycket känsliga för föroreningar, som exempelvis konstgödsel som kommer i kontakt med huden eller bekämpningsmedel.

En rik förekomst av groddjur indikerar att det finns många värdefulla miljöer i landskapet som exempelvis fina småvatten.

Groddjuren har minskat

Under den senaste hundraårsperioden har de flesta av våra groddjur minskat mycket kraftigt. 9 av våra 13 groddjursarter är nu upptagna på rödlistan för hotade arter i Sverige och alla arterna är fridlysta. Minskningen beror med allra största sannolikhet på förändringarna i landskapet.

Dammen är en ö

Småvatten som märkegravar har blivit viktiga reträttplatser för många våtmarksarter. Det är mycket viktigt att bevara och förbättra småvatten, våtmarker, bäckar, ängar, betesmarker och gamla lövskogsdungar, och helst återskapa miljöer så att fler lämpliga biotoper uppstår. Risken är nämligen att biotoper, som exempelvis ett småvatten, ligger för långt från andra småvatten eller våtmarker så att djuren har svårt att röra sig mellan miljöerna. Småvattnet blir likt en isolerad ö i ett intensivt brukat landskap, och på sikt är det då risk att arter som inte kan sprida sig dör ut.

Att skapa ett småvatten med goda livsbetingelser

Vattnet och vattenvegetationen

Grunden för en rik biologisk produktion i ett småvatten är ljus, värme och lagom med näring. Växterna är basen i ekosystemet och särskilt undervattensvegetationen i småvattnet är viktig. De syresätter vattnet, renar vattnet, ger föda, gömställen och ägglägningsplatser. För att undervattensvegetationen ska kunna utvecklas krävs att vattnet är klart, ytan inte täcks av flytbladsväxter och att dammen inte ligger i helskugga. För att få ett klart vatten bör näringstillförseln minimeras. Många småvatten är övergödda vilket man kan se på grumligt vatten, drivande algsjok och heltäckande lager med andmat. Näringstillförseln minskas främst genom att ha en skyddszon som inte plöjs runt vattnet. Gödsel får inte spridas i kanten av småvattnet och halmbalar och annat växtavfall får inte tippas i kanten. Täta populationer av ruda grumlar också vattnet och de river även upp vattenvegetationen när de bökar i botten.

Om småvattnet omsluts av träd och buskar kan det ge skydd och svalka åt många djurarter, men man bör öppna upp i söder, sydöst och sydväst för att öka solinstrålningen och frilägga stränderna. En ökad vindexponering minskar även risken för igenväxning av andmat. Røj inte bort för mycket träd åt gången eftersom näring frigörs ur rötterna och både stranden och vattnet då blir övergött. Tänk på att alltid spara gamla träd, hålträd och träd med död ved, som är bo- och födoplatser för många arter.

Fisk och kräftor

Om syftet är att skapa ett artrikt småvatten som ger bra förutsättningar för våtmarksfåglar och groddjur bör varken fisk eller kräftor planteras ut.

Grundområden

Grunda områden, särskilt den sydvända nordsidan av dammen, blir tidigt uppvärmd på vå-

Märgelgrav.

Foto: Peter Nollbrant

ren. Dessa områden är därför särskilt viktiga för grodlek och för vattenlevande småkryp. Särskilt artrika är de när det förekommer en varierad vatten- och strandvegetation av många olika arter.

Skyddszoner

Det är viktigt med en skyddszon mellan åker och högsta vattenlinjen på minst 4 meter. Detta ger mindre näringstillförsel till vattnet och större livsutrymme för groddjur, småvilt, raphöns, örter och en mängd nyttiga insekter. Bekämpningsmedel eller konstgödsel skall helst inte hamna i denna värdefulla biotop. Ett sätt att skapa skyddszon runt vattnet samtidigt som man förenklar brukningen av åkern är att plöja i fyrkant runt småvattnet.

Landområdet kring småvattnet

Intill småvattnet kan det finnas flera värdefulla miljöer man ska värna om. Om inte kanterna är övergödda kan här växa rikligt med blommor som prästkrage, käringtand, skogsklöver och blåklockor. På dessa lever en stor mängd insektsarter, av vilka många är nyttoinsekter som pollinerare och rovinsekter som äter grödornas skadeinsekter. Ängsfloran gynnas av årlig slåtter och bortförsel av det slagna gräset. Gödsling slår ut den artrika gräs- och örtvegetationen och högvuxna växter som brännässla, hallon, åkertistel och hundkäs tar över. Har man möjlighet att i augusti slå av gräset och transportera bort det, kan på sikt även näringsrika marker få en artrikare flora.

Mindre stenrösen, stubbar och grenhögar är viktiga gömställen och övervintringsplatser för många djur, som groddjur, snok och dykare. Död ved har blivit en akut bristvara i landskapet. Grova träd, hålträd och död ved i alla former, från döda grenar till torrakor och fallna träd, är av mycket stort värde för en rad hotade ”urskog-sarter” av vedlevande skalbaggar, lavar, mossor och svampar. ”Städa” därför inte bort grenar, döda träd, lågor mm kring småvattnet.

*Kantarellmussling.
Spara död ved!*

Foto: Peter Nolbrant

Lovande resultat på Lilla Böslid 1996-2000

På Hushållningssällskapet försöksgård Lilla Böslid finns flera märkegravar. 1996 anlades dessutom en flerfunktionell våtmark på gården. Samma år gjordes en inventering av djur och växter i fyra märkegravar och i den nya våtmarken. Därefter gjordes olika biotopförbättrande åtgärder som att ta bort en del buskar och träd, ökade skydds-zoner, slåtter och bränning av vass. 1998 och 2000 gjordes uppföljningar av den första inventeringen.

Varje småvatten är unikt

Det visar sig att varje småvatten har sin alldeles unika sammansättning av växter och djur. Växtligheten i och kring intilliggande märkegravar kan se helt olika ut. En kantas helt av bladvass,

en av buskar och träd, en av artrik varierad kärrvegetation o s v. Detta gäller även djurlivet. I en damm hittas särskilt mycket buksimmare och i en annan förekommer speciellt mycket trollsländor. Vissa arter hittas enbart i en enda damm.

Ett stort antal arter

En stor mängd arter av ryggradslösa djur fångades i småvattnen. Totalt hittades 120 arter, men det verkliga artantalet är säkert runt 200 arter. Den artrikaste gruppen var vattenskalbaggarna, där 47 arter fångades. Vanlig groda, vanlig padda och mindre vattensalamander förekommer. Bland våtmarksfåglarna häckar rörhöna, sothöna, gräsand, rörsångare, kärrsångare och sävsparv.

Skillnader i individ- och artantal

Både individ- och artantal skiljer sig kraftigt mellan småvattnen. Det både art- och individrikaste småvattnet var en solexponerad liten mägergrav med omväxlande vatten- och kärrvegetation utan förekomst av fisk (lokal 3, se bild på omslaget). År 2000 fångades här 3500 individer av minst 61 olika arter. De vatten med mycket fisk var betydligt individfattigare (lokal 2,4 och våtmarken, diagram 1). Här fångades bara runt 500 individer och artantalet låg på runt 30 till 40 arter.

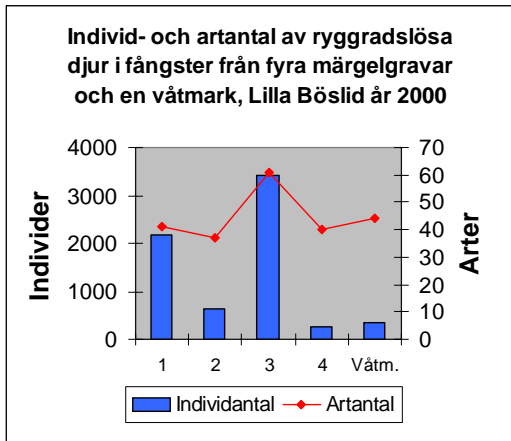

Diagram 1.

Fler arter efter åtgärderna

Under inventeringarna har det märkts en kraftig ökning av både småkryp, groddjur och undervattensväxter. Totalfångsten av vattenlevande småkryp har ökat med 160% från 1996 till 2000 (diagram 2). 1996 påträffades groddjur av en art endast i en av de fem lokalerna, och år 2000 fanns groddjur i samtliga småvattnen, totalt med tre arter (diagram 4).

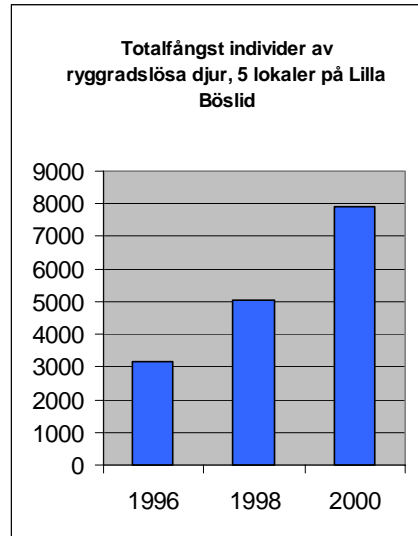

Diagram 2.

Den södra kanten har röjts från träd i mägergrav 1.

Foto: Peter Feuerbach

Några av småvattnen

- Mägergrav 1 var 1996 helt kringgärdad av träd och buskar och vattenvegetation saknades helt. Träden och buskarna togs bort i söder. Hallon, åkertistel och stubbskott slogs sedan årligen på ytan. År 2000 hade en riklig vattenvegetation av gropnate etablerat sig, padda spelade och antalet fångade individer av småkryp hade ökat med 110 %. Längs övriga stränder hade överhängande pilar och gråviden sparats så att rörhönan även fortsättningsvis hittade gömställen och häckningsplats.

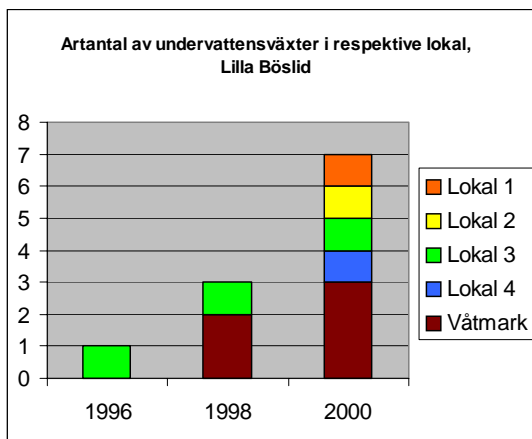
Brukning i fyrkant skapar skyddszon vid mörjelgrav 1. Foto: Peter Feuerbach

- Kring mörjelgrav 3 ökades skyddszonerna genom plöjning i fyrkant. Här märktes en ökad förekomst av undervattensväxter och ett klarare vatten. I 1996 hittades inga groddjur men vid de följande tillfällena påträffades vanlig groda och mindre vattensalamander. Individantalet av vattenlevande småkryp ökade med 140 %.
- Stränderna kring mörjelgrav 2 kantades av en tät mur av bladvass, vilket hade slagit ut all an-

nan strandvegetation. Den döda vassen brändes för se om vegetationen kunde bli mer varierad med fler arter. Ingen effekt kunde ses år 2000 utan vassen var lika tät. Däremot hände något under vattenytan. Den gamla fjolårsvassen som lagt sig som en tät matta på botten var nu borta vilket ger bättre förutsättningar för undervattensvegetationen. Rörhöns och sävsparv missgynnades emellertid eftersom gömställen i skyddande fjolårsvass blev sämre.

Mörjelgrav 2 kantas av tät vass. Foto: Peter Feuerbach

Diagram 3.

Våtmarken med varierad strandvegetation i förgrunden.

Foto: Peter Nolbrant

• I den nyanlagda våtmarken var till en början både individantal och artantal av vattenlevande småkryp mycket lågt. Fram till år 2000 ökade antal fångade individer och arter mycket kraftigt (med 700 respektive 530 %) och 44 arter påträffades slutligen. Här följdes våtmarksvegetationen mer noggrant i provrutor. Två sidor av dammen jämfördes. Den ena sidan var något brantare och här gjordes

inga åtgärder, medan den andra sidan var långgrundare och här slogs vegetationen varje år. Längs stranden utan åtgärder har rörflen tagit över helt och konkurrerat ut andra växtarter, så att artantalet minskat. Längs den långgrundna stranden som slåss har inga konkurrensstarka växter som vass eller rörflen ännu etablerat sig och här har artantalet ökat för varje år (diagram 5).

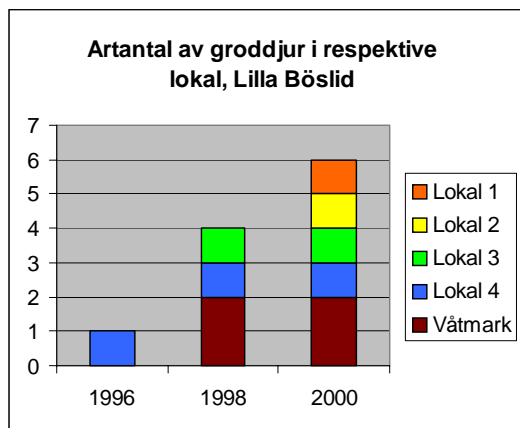

Diagram 4.

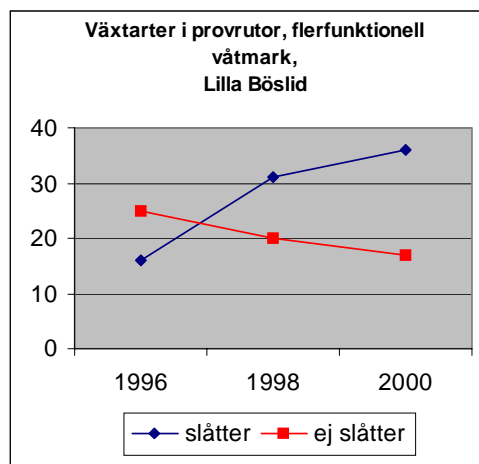

Diagram 5.

Rödlistade och nya arter för Halland

Att märgelgravarna har ett stort värde, bekräftas av de rödlistade arter och nya arter för Halland som upptäcktes i märgelgravarna på Lilla Böslid och ytterligare några undersökta småvatten i södra Halland. Av arter som är upptagna på den nationella rödlistan för hotade arter kan nämnas större vattensalamander, dvärggryggsimmare och en dykarart *Dytiscus circumflexus*. Det är intressant att notera att även den omedelbara omgivningen kan vara mycket värdefull. Rödlistade arter som hittades här var silverlaven och mindre hackspett, båda beroende av äldre lövträd.

Fyra dykararter.
Tredje fr v rödlistad
Dytiscus circumflexus.

Foto: Peter Nolbrant

nederbörd och isläggning, verkar mycket tyda på att enkla åtgärder snabbt kan förbättra förutsättningarna för våtmarksberoende växter och djur i odlingslandskapet. Biotopförbättrande åtgärder på Lilla Böslid kommer att fortsätta göras för att öka den biologiska mångfalden på gården. Du är givetvis välkommen på besök för att titta närmare på våra småvatten. Vår förhoppning är att intresset för dessa värdefulla och intressanta miljöer ska öka och att vi i framtiden ska ha ett jordbrukslandskap både med goda skördar och där de hotade arterna kan överleva.

Inför framtiden

Även om det finns många faktorer som påverkar livet i småvattnen, som exempelvis temperatur,

Hushållningssällskapet i Halland

Inventeringsarbetet och utvärderingen har bekostats av Sverige och Europeiska Unionen.

Lästips

Alexandersson, H. m fl. 1986. Stränder vid fågel-sjöar - om fuktängar, mader och vassar i odlingslandskapet. Naturvårdsverket.

Feuerbach, P. 1998. Praktisk handbok för våtmarksbyggare - anläggning och skötsel. Hushållningssällskapet i Halland.

Fleischer, S. m fl. 1984. Hallands märgelgravar - en natur och kulturrekurs. Länsstyrelsen i hallands län.

Glimskär m. fl. 1994. Småvatten och våtmarker i odlingslandskapet. Jordbruksverket.

Höök Patriksson, K. 1998. Skötselhandbok för gårdens natur- och kulturvärden. Jordbruksverket.

Nolbrant, P. 1994. Märgelgravar och andra småvatten i Marks kommun. Marks kommun. Miljö i Mark 1994:2.

Nolbrant, P. 2000. Naturvärden i några småvatten i södra Halland - uppföljning efter biotopförbättrande åtgärder på Lilla Böslid 1996-2000. Hushållningssällskapet i Halland.

Grönvit nattviol.

Foto: Peter Nolbrant